

Autorita učiteľa náboženstva a možnosti zvládania problémového správania žiaka

ThLic. Mgr. Peter Ikhardt
2010

S kým máte do činenia? Alebo... Asi sa patrí predstaviť sa 😊

- ▶ SOM (bez ohľadu na poradie):
 - Božie dieťa a konvertita
 - Manžel a otec (dcérka Monika 3 roky, dcérka Danielka je od predošlej nedele v nebi)
 - Salezián spolupracovník (na spôsob tretieho rádu)
 - Učiteľ (GSU – rímskokatolícke náboženstvo a psychológia) – 6+3 roky
 - Odborne asistujem na TFTU – didaktika náboženstva a katechetika, kresťanská pedagogika a pedagogická psychológia

O čom to dnes (ne)bude?

- ▶ Nebude to o:
 - zázračných riešeniach
 - arabelinom prsteni
 - ani o čarovnom prútiku

Ale jednoducho sa so všetkými chcem podeliť

- Pretože verím, že Boh má každú naoko neriešiteľnú situáciu pevne pod kontrolou
- Pretože mám taký dar nevzdávať sa a zvoliť si vždy tú ťažšiu cestu (aj keď si potom pofrflem 😊)
- Že sa dá prežiť – a to aj v škole za katedrou

Od „populistického“ úvodu – in medias res

- ▶ dnes učiteľ akéhokoľvek predmetu nie je veľmi v lichotivej situácii
- ▶ A deti (zámerne nehovorím žiaci/študenti) zväčša nemajú veľmi chuť študovať
- ▶ Študent je predsa z latinského studiare – namáhať sa – a komu sa dnes chce sa namáhať? 😊
- ▶ Školský systém na SVK je tomuto prispôsobený
- ▶ Dobrá správa je že to nie je patová situácia

Už ste si dakedy uvedomili???

- ▶ Kresťania majú v súčasnej dobe v oblasti výchovy výhody, ktoré by im hocikto „normálny“ :-P závidel
 - a) **osobnostná zrelosť** nebývalých rozmerov
 - b) **vnútorná stabilita** živená duchovným životom
 - c) **jasná hodnotová orientácia** schopná odolávať morálnemu relativizmu postmodernity (hodnoty sú dôležitý regulátor správania)
 - d) bez obáv **môžu a majú byť vzorom** s ktorým sa dá identifikovať sa v procese socializácie
 - e) **BOŽIA MILOŠŤ a ZÁŠTITA** spoločenstva Cirkvi
- Preto sa pre nás **výchova postavená do služby spásy stáva dvíhaním, obranou dôstojnosti človeka a nástrojom uzdravenia ľudskej spoločnosti**

Autorita tvárou v tvár kríze authority

- ▶ Nikto „normálny“ nespochybňuje potrebu authority
- ▶ Sociálna psychológia: v skupine neznámych ľudí sociálna rola vodcu sa vytvorí ako prvá – spontánne,

- alebo sa dako sám so súhlasom druhých menuje alebo je dako do nej dotlačený zvyškom

Problémom skôr je, že autorita nezvláda citlivo reagovať na zmenené podmienky doby a spoločnosti (a kto sa neprispôsobí „neprežije“)

Ani spoločnosť nevie zaujať konštruktívny postoj k autorite

Učiteľ je autorita

- ▶ **Učiteľ alebo je autorita, alebo nie je učiteľ**
- ▶ Autorita vo výchove sa nesmie zameniť za moc!
- ▶ Autorita počíta so slobodou a jedinečnosťou osobnosti vychovávaného
 - Niektoré panie/páni katechétky/i manipulujú s deťmi, lebo je za tým ich psychika (kompenzačné mechanizmy, neurózy...) ale nevedia byť zrelou autoritou
- ▶ Autorita hľadá dobro druhého (aj keď ten druhý ho nie vždy chce vidieť)
- ▶ **Slúži na zabezpečenie optimálnych podmienok edukácie**
- ▶ Rozlišujeme formálnu a neformálnu autoritu

Formálna autorita

- ▶ **Formálna** – každý učiteľ má reálnu zodpovednosť za žiakov – tá je podložená aj legislatívne
- ▶ Má istý pripísaný spoločenský status – aj keď je spoločensky nízky, ovplyvňuje životy žiakov a z pohľadu školského prostredia zd'aleka nemusí byť taký nízky ako sa zdá
- ▶ No a od žiakov sa žiada aby ju rešpektovali
- ▶ Inak sankcie

Neformálna autorita

- ▶ **Neformálna** – čaro osobnosti, charizma, zrelosť ...
- ▶ Neformálna nemusí súvisieť s obľúbenosťou učiteľa (skôr s obľúbenosťou predmetu)
- ▶ DNES: Neľahká ale dôležitá výzva pre „nábožkárov“ – **presvedčiť žiaka, že žiť vieru je dnes niečo úplne normálne** (=syntéza viery a života a viery a kultúry)
- ▶ Pamätáme si alebo *zlých*, alebo *čajových* učiteľov, no najviac nám dajú tí, ktorí vedia byť primerane nároční
- ▶ Ako si žiaci podľa výskumov predstavujú dobrého učiteľa?
 - Dobrá odbornosť
 - Vedieť vyučovať
 - Prístup k žiakom (kvalita vzťahu)

Autorita – to je celoživotný proces

- ▶ Autorita učiteľa sa buduje dlho
 - nie je raz a navždy nadobudnutá.
 - Menia sa žiaci – generačná výmena –
 - menia sa aj učitelia, ich osobnostné vlastnosti, starnú,
 - preto pri budovaní neformálnej autority je nevyhnutné prijať fakt, že ide o *celoživotný proces*

OECD – dobrý učiteľ sa vyznačuje:

- ▶ **Vysoká motivácia** – zodpovednosť a entuziazmus pre učiteľské povolanie
- ▶ **Svoju prácu chápe ako povolanie** (je pre neho nielen zamestnaním ale aj koníčkom/hobby)
- ▶ **Láska k deťom a mladým ľuďom**, pozitívny vzťah k nim
- ▶ **Majstrovské ovládanie didaktiky predmetov**, ktoré vyučuje (na Slovensku sa dlho učitelia pripravovali ako predmetári predovšetkým po vedeckej stránke a didaktika zostala/zostáva často bokom)

OECD – dobrý učiteľ sa vyznačuje:

- ▶ **Oboznamovanie sa s rôznymi filozofiami vzdelávania a výchovy, koncepciami a metódami**
 - *prečo obsahová reforma školstva forsíruje len tvorivo-humanistickú koncepciu – C.R.Rogers a A. Maslow???*
Prečo vyučovanie Nb/Nv uprednostňuje holistickú resp. geštalpedagogiku? Kam sa podel konštruktivizmus, induktívne vyučovanie, niektoré alternatívne školy...?
- ▶ **to povedie k vytvoreniu vlastnej koncepcie edukácie u konkrétneho učiteľa**

OECD – Dobrý učiteľ sa vyznačuje:

- ▶ **Spolupráca s ostatnými učiteľmi**
- ▶ **Permanentná spätná väzba o svojej práci učiteľa ktorá vystrieda intuitívnosť a živelnosť na ktorú sme zvyknutí ...**
 - *„...Á ved’ učím už 15 rokov, dačo sa na mňa nalepilo a hádam im niečo na tej hodine poviem.“) – Viete, že na to aby bol učiteľ profesionál musí mať odučených cca 10 tisíc hodín a aj tak vníma jasnú potrebu tvorby príprav???* Viete že cca po piatich rokoch praxe učiteľ získava istý „grif“ v menežovaní činností žiakov i svojej činnosti na hodine?

PODMIENKY: učiteľ + vedenie školy + školská politika štátu musí byť zameraná na neustále skvalitňovanie práce

N.B.: Vedeli ste, že kontinuálne vzdelávanie je veľmi účinný spôsob ako oddialiť nástup burn-out efektu???

Problémové správanie žiaka?

- ▶ Učiteľ ako (zrelá) autorita má v kompetencii hodnotiť správanie žiaka – a tým aj definovať ktoré správanie žiaka je problémové
- ▶ Ak chceme byť féroví, tak z tohto predpokladu musíme vychádzať
- ▶ To znamená, najprv reflektovať seba a svoje správanie:
- ▶ Nie som príliš náročný, príliš nezaujímavý, nie sú moje reakcie prejavom podvedomej neistoty a podráždenosti?
- ▶ Nevnímam útok proti disciplíne ako útok proti mojej osobe?
- ▶ Ak áno, je na mieste korekcia môjho správania, aj keď sa to môže ťažko počúvať

S čím musí učiteľ počítať?

- ▶ S akými faktormi musí učiteľ počítať, ktoré majú za následok problémové správanie?
 - *Biologické* (poruchy CNS, ADHD, vývinové poruchy učenia a pozornosti, pervazívne poruchy...)
 - *Sociálne* (najmä rodinné prostredie a (ne)výchova!!!)
 - *Situačné* (nudný výklad, predošla ť ťažká hodina)
 - *Sekulárna akcelerácia* (zrýchľovanie / spomaľovanie dospievania)

S čím musí učiteľ počítať?

???

- **Ako môžu žiaci reagovať?**
- z angl. 3F: fight – fly – freeze,
- do slovenčiny 3U: útok – útek – ustrnutie
- – vždy ide o egoobránné mechanizmy
- Môže teda nastať:
- 1) *protiútok* (kričaním za kričanie)
- 2) *únik* (záškoláctvo, školská fóbia, závislosti)
- 3) *averzia* voči dospelým a autoritám

Operačné podmieňovanie

- ▶ Pochopiť princíp fungovania problémového správania je polovica úspechu
- ▶ Druhou polovicou je trpezlivosť pri korekcii tohto správania
- ▶ OP = spôsob sociálneho učenia ktorý súvisí so socializáciou (premena biologického tvora na kultúrnu osobu – Nakonečný)
- ▶ Je zodpovedný za problémové správanie
- ▶ Funguje na princípe **odmeny a trestu**
- ▶ To správanie ktoré sa dieťaťu subjektívne a nezriedka nevedome spája s odmenou, má tendenciu dieťa potom **opakovať**
- ▶ To správanie, ktoré sa mu subjektívne spája s nejakou negatívnou sankciou má tendenciu **vyhasínať**

Socializácia a problémové správanie

- ▶ V etape primárnej socializácie (cca od 2 do 6 roku života) – referenčnou osobu je rodič
- ▶ Dieťa je od neho existenčne závislé (separačná úzkosť)
- ▶ Tento rodič je tým, kto dáva spätnú väzbu o správaní svojho dieťaťa a tak kladie základy morálneho vedomia a konania
- ▶ **Položili ste si dakedy otázku, akí rodičia sme my – „Husákové“ deti? ☺**
- ▶ Podnikatelia, menežéri, porevolučné manželstvá, zmena spoločenských hodnôt, možnosť cestovať, zakázané ovocie najviac chutí, oslabenie rodinných väzieb, kríza authority

Socializácia a problémové správanie

- ▶ V dôsledku nesprávnej alebo zanedbanej výchovy (kedy vo výchove absentuje primeraná forma odmeny pre dieťa) sa stáva, že **dieťa si vyžaduje chýbajúcu odmenu**
- ▶ a to tým, že sa naučí upútať na seba pozornosť neželaným správaním. Vtedy to, čo bolo pôvodne trestom sa pre dieťa stáva odmenou
- ▶ Naopak: absencia želateľných (pozitívnych) podnetov sa stáva vyšším a účinnejším trestom, ako pôvodné správanie rodiča ktoré si dieťa najprv ako trest vysvetľovalo.
- ▶ Profesor Říčan hovorí, že dochádza k stavu, kedy sa dieťa začína riadiť pravidlom: **„Ked' už ma nechceš pohladať, tak ma aspoň kopni, len si ma už prosím všimni!“**
- ▶ To, čo nás môže zarážať, je skúsenosť, že v mnohých ťažších prípadoch prejavov neželateľnej formy správania dieťa nereaguje pozitívne na rozumné dohováranie zo strany učiteľa.
- ▶ Je to práve preto, že správanie dieťaťa je podmienené nevedomými motívami, ktoré nie je schopné verbalizovať

Modifikácia správania

- ▶ zámerne, pomaly a s trpezlivosťou prispôsobovať vo výchovnom kontexte svoje správanie tak, aby sme čo najviac zvýšili pravdepodobnosť, že dôjde k očakávanej zmene správania u dieťaťa
- ▶ Pokiaľ nejde o diagnostikovanú poruchu správania ale len o prevrátenie princípu odmeny a trestu...dá sa správanie postupne, po malých krokoch modifikovať.
- ▶ Zjednodušene: *je potrebné pomenovať motívy (teda odmenu!), prečo dieťa uprednostňuje nelegálne formy správania a systematicky mu túto odmenu odňať a naopak ak sa mu podarí reagovať tak, ako to od neho očakávame, mu toto správanie patrične odmeniť*
- ▶ To znamená že odmeniť tak, aby to dieťa vnímalo ako odmenu/potrestať tak aby to dieťa vnímalo ako trest (je papier domov doporučene o napomienke/pokarhaní naozaj trestom?)

Napríklad:

- ▶ Slovenská legislatíva neumožňuje poslať dieťa „za dvere“, pretože podľa zákona je počas hodiny vyučujúci za dieťa právne zodpovedný!!!
- ▶ Je však možné po predošlej dohode poslať dieťa do miestnosti na to vopred určenej, kde má istý čas povinnosť zostať so službukonajúcim pedagogickým zamestnancom
- ▶ napríklad sa bežne stáva, že je dieťa poslané k riaditeľke školy, kde má prikázané ticho sedieť.
- ▶ Keďže toto je dieťaťom intenzívne vnímané ako forma trestu, pretože mu bolo vzaté obecnstvo, nebude na základe pedagogickopsychologických výskumov dlho trvať a dieťa sa po zrelom uvážení vráti do triedy.
- ▶ To je aj argument proti tým, ktorí namietajú, že vylúčiť dieťa z triedy znamená, obráť ho o vedomosti, ktoré boli zatiaľ na hodine odučené.

„Námietky“ slovenskej školy:

- ▶ Sú hlavne spoločenského charakteru
- ▶ Priveľká zodpovednosť sa kladie na interakciu U–Ž bez previazanosti na modifikáciu prostredia
- ▶ Škola často nemá pestrý diapazón účinných postupov odmiern a trestov
- ▶ Nefunguje kvalitný systém poradenských služieb škole (finančný aj mentálny problém, kedy pre psychológa učiteľ nie je partner a nerozumie prostrediu školy)
- ▶ Súvisia najmä s postavením školy a edukácie v spoločnosti
- ▶ A so školskou a vzdelávacou politikou na SVK (vo vyspelých demokraciách EU sa viac rešpektujú pravidlá a škola má aj páky na to ako odňať účinne výhodu žiakovi za ich porušenie)
- ▶ Výzva pre profesijnú angažovanosť do budúcnosti?

Otázky?

Použitá a odporúčaná literatúra

- ▶ FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 2003. 283 s.
- ▶ HELUS, Z.: *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada, 2007. 280 s.
- ▶ KALHOUST, Z. – OBST, O.: *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. 448 s.
- ▶ ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. Praha : Portál, 2009. 390 s.
- ▶ TUREK, I.: *Didaktika*. Bratislava : Iura Edition, 2008. 596 s.

▶ Ďakujem za pozornosť 😊